

חלק א': השפעת מעברי דירות בהחלטת ההורים על אישיות הילדים

ילדים רבים בעולם עוברים דירה מדי יום ונכנסים למסגרות חינוך חדשות. הם צריכים להסתגל לחיים חדשים, לרכוש חברים חדשים ולמצוא את מקומם בתוך בית הספר והשכונה. אנשים רבים עוברים דירה על מנת לרכוש השכלה טובה יותר, להתקדם בקריירה, לשפר את אורח החיים שלהם ושל משפחתם ולחיות חיים טובים יותר. ההורים מקווים כי קשיי ההסתגלות והמעבר הם זמניים, וכי מעברי המגורים אינם משפיעים על הילדים לרעה לאורך זמן. עם זאת, ולמרות שלעיתים המעבר נעשה מתוך שאיפה לחיים עתידיים טובים יותר, יש לו לא פעם השלכות שליליות על הילדים.

מעברי מגורים שכיחים יותר בקרב אנשים צעירים ומשפחות עם ילדים קטנים. שיעורים גבוהים של מעברי דירה קשורים בדרך כלל למצב הסוציו-אקונומי של המשפחה כמו עוני, חוסר יציבות תעסוקתית וגירושין (Rumbold et al. 2012: 1). השפעות אפשריות על הילד הן מצוקה נפשית, הסתגלות לסביבה לימודית חדשה, גישה מועטה למידע באופן כללי ולמערכת הבריאות בפרט, וכן הצטברות של חוויות מלחיצות וקושי במציאת חברים חדשים (Tonnessen et al, 2016: 114).

רבים מהמחקרים המוקדמים בנושא ההשפעה של מעבר דירה על ילדים מקורם בצבא, בעיקר בארצות הברית ובאוסטרליה, שם מעברי הדירות של משפחות מתרחשים בתדירות גבוהה יחסית. המטרה הייתה לבחון את ההשפעות השליליות האפשריות של מעברי דירה על ילדים כתוצאה ממהלכים צבאיים, וניסיון למתן אותן. עם זאת, התוצאות ממחקרים צבאיים נטו להיות שונות מאלה של מחקרים אחרים כאשר הם הראו פחות השפעות שליליות על ילדים, יתכן משום שמעברים בחברה הצבאית נחשבים לנורמטיביים יותר והילדים זוכים לקבל תמיכה משפחתית וסביבתית למעבר (McLeod et al, 2008: 169).

רוב המחקרים שנעשו בתחום מציגים את ההשפעות השליליות שיש למעברי דירה על ילדים בצורה חד משמעית, תוך נטייה כוללת להציג את המשקל הרב שיש להשפעות אלו. אך למרות ההשפעות השליליות, גורמים מסוימים נמצאו דווקא בעלי השפעה חיובית על ההסתגלות של ילדים, כמו החשיבות של יחס הורי חיובי, במיוחד אימהי למעבר עצמו, מספר מועט של מעברי דירה בילדות, הרכב משפחתי שלם ומצב סוציו-אקונומי גבוה יחסית. בנוסף, הילדים הניידים ביותר הם לרוב ילדים בעלי הרקע הסוציו-אקונומי הנמוך ביותר, ולעיתים קרובות הם ממשפחות חד הוריות, כאשר לשני הגורמים הללו השפעה שלילית יותר על הסתגלות הילדים מאשר מספר מעברי הדירה עצמם (McLeod et al, 2008: 169).

דרגת הקושי בהסתגלות למעבר תלויה בנוכחותם או היעדרם של גורמים נוספים. כך לדוגמה, האם המעבר היה רצוי, הסיבות למעבר, הלכידות והתמיכה בקרב בני המשפחה הם גורמים שיש להם השפעה על תהליך המעבר. בנוסף, חוסר מוביליות חברתית וחוסר היכולת לעבור דירה על מנת להשתלב בעבודה טובה יותר, מקום מגורים ובית ספר טובים יותר, יכולים להיות להם השפעות שליליות יותר מאשר מעבר דירה (Scanlon, Devine, 2001: 120).

עם זאת, כן ניכרות השפעות שליליות על ילדים בעקבות מעברי דירה, בעיקר מבחינה לימודית והתנהגותית, וזאת למרות שמחקרים מבוקרים מצביעים על כך שבעיות אלו קדמו מראש למעבר הדירה. מכיוון שמחקרים נערכו רק על ילדים בגיל בית הספר, התוצאות עלולות להיות לא מוחלטות, מכיוון שהן אינן יכולות להסביר מעברים שנעשו לפני הלימודים בבית הספר. באופן דומה, העובדה שמשתנים אחרים משפיעים יותר על הילד אין פירושו שלמעבר דירה עצמם אין השפעות שליליות, ואכן יש להן השפעה משמעותית על הילדים (McLeod et al, 2008: 169).

במחקר שנערך באוסטרליה, נמצא כי תדירות גבוהה של מעברי דירה בילדות המוקדמת, לפני גיל שנתיים, קשורים להתנהגות בעייתית בגיל מאוחר יותר בילדות, גיל תשע. לעומת זאת, מעברים שהתרחשו לאחר גיל שנתיים לא השפיעו על ההתנהגות של הילדים בגיל תשע. ממצאים אלו רומזים על כך שיש תקופה רגישה בילדות המוקדמת בה מעברי דירה תכופים, גם אם קיימת יציבות בהיבטים משפחתיים וסביבתיים אחרים, משפיעים באופן נרחב על הרווחה הנפשית בגיל הילדות המאוחר יותר. מכאן, שהשפעות מזיקות על התנהגות ילדים כתוצאה ממעברי דירה יכולות להתבסס כבר בשנים הראשונות לחיים (Rumbold et al, 2012: 5-6).

מחקר נוסף שנערך באוסטרליה בחן את הקשר בין מעברי דירה לחוסן ותפקוד רגשי, התנהגותי ולימודי של ילדים בגיל 8-12. התוצאות הראו כי כ-14% מהילדים שעברו דירה נאלצו לחזור על שנת הלימודים מחדש. בנוסף לסיבות הרגילות לכך, כמו היכולות האישיות ורמת ההתפתחות החברתית שלהם, ילדים שעברו דירה עשויים לחוות קשיים נוספים כמו שינוי במערכת החינוך והצורך להסתגל לנהלים חדשים, סביבה תרבותית ואף תוכניות לימודים חדשות. במקרה, זה, ולמרות שנאלצו לחזור על שנת לימודים, לא נראה כי היו השפעות שליליות ברורות על התוצאות הלימודיות או ההתנהגות שלהם (McLeod et al, 2008: 176).

אף שלא נמצא קשר משמעותי בין מאפיינים דמוגרפיים משפחתיים להסתגלות של ילדים לאחר מעבר דירה, חשיבות החוסן מעבר לגורמים המשפחתיים הייתה ברורה. נוכחות של חוסן אישי ומרכיבים ספציפיים של נקודות חוזק בינאישיות ותפקוד בית ספרי היו חשובים במיוחד עבור ילדים, על מנת להפוך את מעבר הדירה לקל יותר עבורם. מכאן ניתן להסיק כי היבטים שונים של חוסן עשויים להיות חשובים בשלבי התפתחות שונים של הילד ובמצבי חיים שונים בהם הוא נמצא (McLeod et al, 2008: 180).

מחקר נוסף שנערך בנורבגיה מצא כי למעברי דירה יש השפעות מזיקות יותר עבור מתבגרים מאשר לילדים קטנים. אחד ההסברים לכך הוא כי גיל ההתבגרות מאופיין גם כך בבלבול, קושי וחוויות מלחיצות, ומעבר דירה עלול להוות עוד גורם מלחיץ על בני הנוער. בנוסף, בגיל זה החברות בקבוצה היא כבר פחות או יותר קבועה, כך שקשה לבני נוער חדשים להיכנס ולמצוא את מקומם בתוך קבוצה קיימת והם עלולים למצוא עצמם ללא חברים או בחברה שאינה מתאימה להם. בנוסף, ילדים אשר חווים מעברי דירה רבים הם בעלי סיכוי רב יותר לנשירה מבית הספר, להכנסה נמוכה בבגרות ולהורות מוקדמת. הסיכונים לתוצאות השליליות האלו גדלים ככל שמספר מעברי הדירה גבוה יותר, וככל שהמעברים מתבצעים בגיל ההתבגרות (Tonnessen et al, 2016: 123, 125).

עוד נמצא כי ילדים שחווים מעברי דירה רבים עלולים להיות מטופלים יותר מבחינה פסיכולוגית ואף מאושפזים בשל בעיות פסיכיאטריות, והם נוטים לעשן ולעשות שימוש מוקדם בסמים ובאלכוהול, וגם התנהגותם המינית היא מוקדמת. בנוסף, הם חווים רמות גבוהות של דיכאון ואף התנהגות אובדנית, והם בעלי דימוי והערכה עצמית נמוכים. מעברי דירה, אם כן, משפיעים על התפקוד הלימודי ועל רווחת הילדים. הם מגדילים את הסבירות להישאר כיתה ואת שיעור הנשירה מהתיכון, ותופעות אלו מחמירות ככל שמעברי הדירה תכופים יותר (Scanlon, Devine, 2001: 128-129).